

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ЯК ЗАПОРУКА ДОТРИМАННЯ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ

Рівень розвитку суспільства здебільшого залежить від економічних, політичних, ідеологічних і правових чинників. Однак, ці чинники формуються під впливом тих чи інших передумов, які становлять основу економіки, політики, ідеології, правової системи.

Залежно від вибору передумов (саме вибору, оскільки будь-які рішення – це волевиявлення, вибір конкретного суб'єкта) окремі індивіди виражають власні думки, які в сукупності формують суспільну думку, що має загальне всеосяжне значення для всіх учасників суспільних відносин.

З великою мірою впевненості можна зазначити, що за сучасних обставин передумова, що законодавець творить право, а судді його лише проголошують, втрачає своє суспільне значення. Західними правознавцями-практиками, правовими реалістами в тому числі, доведено, що парламент і суд створюють право. Інша річ, що це право має різний ступінь впливу та значення. Тим більше, що право, яке заперечує або визнає обов'язок виявляти обережність там, де є передбачувана небезпека шкоди від возів, екіпажів і каміння, – це не те саме право (навіть якщо воно формально не змінене), що діє в умовах передбаченої небезпеки від автомобілів, поїздів, атомних вибухів. Суспільні зміни призвели до змін у функціонуванні, характері, результатах і дії правової норми [1, с. 185].

Постулюється теза про те, що проголосивши норму закону або відправляючи правосуддя лише в межах законодавства суддя жодним чином не сприяє розвитку правової системи, штучно гальмуючи еволюцію механізму регулювання суспільних відносин.

Суддя Холмс стверджував: “Я без сумнівів визнаю, що судді є законодавцями й повинні ними бути, але їхнє законодавство може бути лише таким, що заповнює прогалини; вони перебувають у межах між молекулярним і клітинним рівнями” [2]. Іншими словами, суддям недоцільно перебрати на себе функцію законодавця, вони лише виконують роль самостійного помічника. Оскільки вони працюють із конкретними справами (суспільними відносинами), то мають (повинні мати!) право творити ті норми, які законодавець з об'єктивних причин не здатен створити. Судді знаходять “на молекулярному рівні” проблему окремих членів суспільства, яку потрібно донести до всього суспільства через закони.

Аналізуючи факти з досвіду юристів-практиків та суддів, необхідно навести цитату слів Лорда Ріда про перспективи наукових досліджень. Він говорив: “Якщо ви думаєте про майбутнє в межах місяців, бажаєте швидкого вирішення ваших проблем та не переймаєтеся тим, що це рішення буде малоефективним, зверніться до законодавства. Якщо ж Ви мислите на

десятиріччя наперед, надаєте перевагу впорядкованому зростанню й довіряєте старій приказці “тихше їдеш – далі будеш”, то дотримуйтеся загального права” [3, с. 28]. Ця думка відображає постулат реалістів про нерухомість, сухість норм і переконує, що судові рішення є тим механізмом, який приводить право в рух, завдяки чому суспільні відносини та правове регулювання співіснують в одному часовому просторі.

На думку правових реалістів до критеріїв ефективного функціонування та застосування суддівського розсуду слід віднести наступні:

- вивчення загальних тенденцій розвитку законодавства;
- вирішення справи в будь-якому випадку;
- превалювання суспільного інтересу над особистим;
- розуміння того, що суддя є законодавцем лише там, де є прогалина в законодавстві;
- самодисципліна, самокритичність, об’єктивність крізь призму досвіду;
- суддя – це не професія, а стиль життя;
- врахування *tempora* і *mores* (часів і моралі) суспільства. Суддя повинен знати настрої суспільства, в якому він служить суддею. Він повинен знати націю й різноманітність її проблем.

Окрім вищенаведених критеріїв застосування суддівського розсуду, на думку реалістів, варто згадати загально визнані принципи, на яких ґрунтується правова система. Мова йде про доцільність, справедливість, всебічність, обґрунтованість, розумність, законність, об’єктивність.

Отже, в питанні суддівського розсуду правові реалісти змінили передумову міркувань, що полягали у використанні реальних показників, які дали змогу виявити, що і суд створює право; визначили суддівський розсуд як можливість судді вийти за межі закону в разі необхідності задля встановлення істини чи відновлення справедливості, але в межах суспільного досвіду; розробили внутрішні та зовнішні критерії, за якими розсуд має функціонувати, такі як визначення тенденції розвитку законодавства, обов’язковість, об’єктивність (в міру можливості), розумність, неупередженість, врахування досвіду, часів і моралі суспільства; вказали на недоліки, які необхідно ліквідувати, а саме: застарілу ідеологію та правосвідомість, безвідповідальність за прийнятті рішення, двозначність розуміння одного й того ж терміну, відсутність інформації щодо процесу правосуддя як для суддів, так і для суспільства, недосліджуваність суддями процесу винесення власних рішень; вплинули на правову думку фахівців, учених юристів і суддів не лише своїх країн, а й на представників інших держав, України в тому числі.

Актуальним залишається процес трансформування та видозміни позитивного права відповідно до потреб сьогодення, підвищення ролі суддів у процесі регулювання суспільних відносин, визначення статусу судових прецедентів і судових рішень, освіта й підготовка суддів відповідно до нових стандартів, встановлених суспільством, а не законодавством, розуміння

суддями того, що вони є творцями права, оскільки мають справу з конкретними правовими конфліктами, які суд повинен розв'язати.

Концепція реального права, визначає право як реальну людську діяльність, спрямовану на забезпечення інтересів, прав та свобод окремих індивідів за допомогою рішень суду на основі правових норм як джерел права. Правовий реалізм зробив першу спробу довести, що не має двозначності в розумінні права, оскільки право – єдине для всіх, його реальність виявляється в рішеннях суддів. Бо саме судді творять правову дійсність, використовуючи закони для вирішення посталих життєвих проблем людей.

Література

1. Барак, А. Судебное усмотрение [Текст] / А. Барак ; пер. с англ. – М. : Норма., 1999. – 376 с.
2. Southern Pacific Co. v. Jensen, 244 U.S. 205, 221 (1917).
3. Rooni, M. T. Law and the New Logic // Proceedings of the American Catholic Philosophical Society. – Sixteenth Annual Meeting. – 1942.

Копоть, В.О. Суддівський розсуд як запорука дотримання інтересів людини [Текст] / В.О. Копоть // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : збірник тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2009. - С. 174-177.